

ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗМІН

УДК 32.019.51

Дмитренко С. П., Гринчук М. С.

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИКИ КНР ЯК РЕЗУЛЬТАТ
ЕВОЛЮЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ЗМІ**

Революційні перетворення в системі засобів масової інформації Китаю в першій половині ХХ ст. відбулися під впливом потужного демократичного руху за нову культуру. Політика всебічної модернізації та відкритості китайського суспільства привела до радикальних змін в політичній комунікації. Системна трансформація китайського суспільства торкнулася всіх сфер життєдіяльності суспільства, в тому числі і інформаційно-комунікаційної. Зі зміною політичних процесів, інститутів розвиваються й нові відносини в політико-комунікаційній сфері, що відображають характер перетворень в суспільно-політичному житті.

Ключові слова: Китай, ЗМІ, трансформація політики, пропаганда, політичні комунікації.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її актуальність та зв'язок із науковими завданнями. У кінці 70-90 років ХХ ст. відбулися серйозні зміни в практиці китайських ЗМІ, які позначилися і в наукових дослідженнях. З початком проведення політики реформ і відкритості серйозного коригування зазнали теоретико-методологічні основи вивчення питань журналістики в КНР.

Китайська Народна Республіка переживає складний період модернізації та демократизації всіх сторін життя суспільства. Розпочаті більше трьох десятиліть тому і послідовно здійснювані економічні реформи, надають сьогодні істотний вплив не тільки на традиційний уклад життя людей, а й трансформують всі види і форми соціальної життєдіяльності, в політиці, економіці, культурі і т.д. Ці процеси позначилися досить серйозно на положенні, ролі і формах функціонування засобів масової інформації та комунікації. ЗМІ, будучи соціальним інститутом, який забезпечує важливу частину інформаційного обміну в сучасному суспільстві, неминуче відіграє значну роль в процесах, пов'язаних з соціальними та політичними змінами; які є і стимулятором цих процесів. Без необхідного інформаційного забезпечення сьогодні неможливо прийняття ефективних рішень на всіх рівнях управління і в «реальному житті кожного громадянина» [2].

Вивчення політики Китаю в глобальному інформаційному просторі представляє інтерес, в першу чергу, з точки зору використання ним можливостей відповідних сучасних технологій для посилення своєї ролі в міжнародних процесах. Одним з основних інструментів, що застосовуються китайським керівництвом у цих цілях, є розвинена система контрольованих державою засобів масової інформації на іноземних мовах. В останні роки інтенсивно поширюється мережа китайських газет, журналів, радіо і телеканалів, а також інформаційних Інтернет-сайтів англійською, російською, французькою, іспанською, арабською, японською та іншими мовами. Все це сприяє посиленню позицій КНР в глобальному інформаційному просторі [1].

В даний час Китайська Народна Республіка є однією з найбільших світових держав, що стрімкими темпами рухаються до економічного і культурного процвітання. Аналіз і розкриття китайського досвіду вирішення найскладніших соціально-економічних і політичних проблем в країні з населенням, що становить більше 23% населення земної кулі, має глибоке теоретичне і практичне значення, що й зумовлює **актуальність** цього дослідження.

Метою статті є комплексний підхід до аналізу специфіки, динаміки та результативності трансформації політики КНР та функції ЗМІ. Ця мета вимагала вирішення

завдань: охарактеризувати якісну еволюцію поглядів на соціально-політичні функції ЗМІ в китайському суспільстві під впливом політичних і соціальних перетворень; проаналізувати пошуки ефективних шляхів модернізації політичної системи суспільства КНР за участю засобів масової інформації; виявити якісні характеристики функціональності китайської журналістики в процесі висвітлення зовнішньої і внутрішньої політики китайського керівництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню інформаційного суспільства та процесам глобалізації присвячено цілий ряд монографій та інших публікацій. В той же час не існує комплексних досліджень, які б дали чітке відображення дійсного геополітичного розподілу сил в сфері інформаційно-комунікативних технологій. Великий вклад в розробку теоретико-методологічної бази основ розвитку інформаційного суспільства зробили українські вчені В. Бебик, О. Зернецька, А. Москаленко, Г. Почепцов, А. Ручко.

В окремих виданнях можна знайти статті китайських авторів, суть яких зводиться до того, що «Китаю не зупинити рух до демократії» В. Гельбрас; Е. Пивоварова, А. Дев'ятов, Ю. Галеновіч [3]. Політичні аспекти даної проблематики знайшли своє відображення в ряді робіт таких дослідників як Р. Абдєєва, Е. Галумова, В. Іноземцева, М. Лебедева. Серед іноземних дослідників особливого інтересу заслуговують праці Д. Белла, К. Вербаха, М. Кастельса, С. Кінга, І. Масуді, Т. Мерілл, А. Тоффлера та ін.

Велике значення для дослідження мають роботи, присвячені вивченню теоретичних основ журналістики, різних проблем системи ЗМІ, що визначають основи функціонування журналістики, зокрема, монографії китайських вчених – дослідників журналістики [3].

Хотілося б підкреслити, що теорія політичних комунікацій також дуже важлива для нашого дослідження. Як довели дослідження Н. Вінера, У. Липпман, П. Лазарсфельда, Г. Маклюєна та інших вчених, в політичній сфері суспільства існує величезна залежність між тими, хто бере участь в боротьбі за владу (групами, індивідами та інститутами).

Найбільш глибокий характер мають зв'язки, які виникають внаслідок інформаційних обмінів між людьми і утворені на основі різноманітних форм взаємного спілкування, або, кажучи іншими словами, форм комунікації. Саме на основі комунікації інформація передає політичний досвід поколінням, сприяє соціалізації людей, структурує політичне життя. Як в політиці відбувається обмін інформацією між державою і цивільними структурами, партіями і лобі, групами інтересів і ЗМІ.

Виклад основного матеріалу. Здатність Китаю поширювати інформацію в глобальному інформаційному просторі належним чином багато в чому завдячує інформаційній системі всередині Китаю, її високому імунітету до впливу ззовні, а також її підпорядкованості інтересам китайського керівництва. Оцінюючи створений до теперішнього часу в Китаї механізм поширення інформації, варто відзначити його багаторівневий характер. Головними складовими є система освіти, культурна індустрія, засоби масової інформації та Інтернет. Діяльність ЗМІ регламентується великою кількістю урядових директив і внутрішньовідомчих інструкцій.

Важливим рівнем присутності Китаю в глобальному інформаційному просторі є стрімко еволюціонуючу культурну індустрію КНР. Ця галузь включає шоу-бізнес і концертно-виставкову діяльність, анімацію, комп'ютерні ігри, кінематографію, телебачення, видавництво, рекламу. Розширення китайської присутності на глобальному інформаційному ринку сприймається в світі по-різному. Намагаючись мінімізувати можливі тривоги з цього приводу, керівництво КНР активно пропагує тезу про «відкритість» Китаю зовнішнього світу. В останні роки це проявляється в зростанні кількості прес-конференцій державних і партійних діячів для китайських і іноземних журналістів, розміщенні значно більшого обсягу статистичних даних і офіційної інформації як в ЗМІ, так і на Інтернет-сайтах різних китайських відомств.

Розширення каналів поширення за кордоном китайської зовнішньополітичної пропаганди призводить до посилення ролі Китаю як в глобальному інформаційному просторі, так і в міжнародних процесах в цілому. У сучасній китайській зовнішньополітичній

політиці проявляється прагнення Пекіна перехопити ініціативу, діяти не в відповідь на іноземні випадки, а на випередження, часом навіть в наступальному ключі. Цим цілям служить розвиток мережі китайських іншомовних ЗМІ і придбання іноземних медіа-активів для поширення необхідних поглядів всередині західного суспільства. Особливу увагу китайське керівництво приділяє посиленню можливостей інформаційного протиборства в сфері Інтернету.

Важливим ресурсом Китаю в області інформаційної політики є централізований державний контроль над ЗМІ, Інтернетом і настроями суспільства. З одного боку, це, безсумнівно, порушує свободу слова в Китаї, з іншого – дозволяє китайському керівництву, маніпулюючи інформаційними потоками, забезпечувати концентрацію пропагандистських ресурсів на пріоритетних напрямках зовнішньої політики. У зв'язку з цим тематика цензури в Китаї набуває все більшого звучання в діалозі Пекіна із Заходом.

Наукові результати. З 1990-х років китайські дослідники почали звертати особливу увагу на зміну засобів масової інформації після проведення реформи і політики відкритості Китаю. У зв'язку з розвитком ринкової економіки потреби аудиторії стали домінуючими факторами на китайському масмедійному ринку. Китайські вчені вважають, що одностороння реалізація концепції «рупора» принесла б китайським ЗМІ великі труднощі в міжнародній комунікації [4, с. 86]. На їхню думку, «бути істинними, достовірними, об'єктивними, багатосторонніми і справедливими – це первинне завдання засобів масової інформації Китаю в умовах трансформації суспільства» [5].

Професор інституту масової комунікації при Університеті Цінхуа Лі Сігуан вважає, що після вступу до СОТ китайські ЗМІ повинні вдосконалювати свою журналістську діяльність у зовнішній комунікації, щоб «взяти в свої руки планету і змусити весь світ почути голос Китаю» [6, с. 182]. Краща частина представників китайської журналістики бореться за демократизацію преси та інших засобів масової комунікації, критикує багатьох керівних функціонерів, які хотіли б бачити в ЗМІ засіб командування і адміністрування. Йде боротьба за нову концепцію засобів політичної комунікації, які повинні належати народу, служити його інтересам. В іншому випадку, на думку журналістських кіл, може статися відрив від мас, а результатом такої роботи буде негативний ефект, тобто чим сильніше буде пропаганда, тим більшу огиду вона буде викликати у народу.

Важливим завданням у справі демократизації засобів масової комунікації журналістських громадських КНР вважає ширшу реалізацію принципу відкритості, близького за своєю сутністю принципом гласності. Стару установку «інформувати лише про те, що в наших інтересах, і не інформувати про те, що йде врозріз з нашим інтересами» багато журналістів в КНР вважають зараз шкідливою. У Китаї, через часті і довготривалі війни і в силу традицій політичної культури, склалася практика ставлення до публікації інформації виключно з точки зору інтересів пропаганди. Китайська журналістська громадськість вважає, що в сучасних умовах необхідно відмовитися від політики накладення заборон на публікацію інформації, що це не тільки безглуздо, але і завдає серйозної політичної шкоди авторитету партії та уряду. Бо, незважаючи ні на які заборони, відбувається «зворотний рух» інформації, а також поширення «новин з неофіційних джерел», тобто чуток. Яскравими прикладами цього можуть бути такі події, що вразили широку громадськість Китаю в останні роки: «атипова пневмонія» (SARS) у 2003 р і епідемія грипу А / H1N1. Про «атипову пневмонію» китайські ЗМІ спочатку нічого не повідомляли, суспільство одразу ж наповнили чулки, збільшилася кількість людей, які слухають і дивляться зарубіжні ЗМІ. На адресу китайських ЗМІ надходило багато скарг, люди висловлювали своє невдоволення роботою преси. Що стосується грипу А / H1N1, то з початку і до нинішнього дня інформація преси була оперативною і достовірною, відповідно чуток народжувалося трохи. Порівняння цих двох випадків підтверджує необхідність відкритої інформації в процесі політичної комунікації. Люди часто говорять, що «факт перемає красномовство».

Надійність інформації заснована на реальності. Сучасне китайське суспільство стало відкритим, помітно підвищився рівень освіти населення, тому пряма пропаганда і порожні проповіді можуть викликати у людей роздратування, сумнів і антипатію. Результати опитування, проведеного серед іноземних учнів в Китаї, показують, що 53,5% опитаних вважають, що китайські ЗМІ не досить об'єктивні. За результатами іншого опитування, проведеного серед китайців, які навчаються закордоном, 76,3% опитаних вважають, що преса Китаю повинна вчитися у закордонних ЗМІ і посилити свою об'єктивність [7, с. 17-18]. На думку китайських дослідників, західні ЗМІ теж страждають прихильністю до будь-яких партій чи компаній, але самі вони називають себе об'єктивними і нейтральними. Справа в тому, що вони не прямо висловлюють власну точку зору, а вважають за краще проводити свою ідеологію і висловлювати політичні пристрасті, використовуючи мову фактів [8, с. 119-120].

Представники журналістських кіл КНР вважають, що необхідно почати створення різноманітної системи масової інформації. Ця система буде включати і державні, і громадські, і приватні канали. Варто зазначити, що в Китаї між владою і суспільством постійно існують слабкі й нестабільні зв'язки. Як і в Росії, в Китаї громадські структури ще знаходяться в процесі формування, і процес цей не швидкий. З нашої точки зору, головна причина цього – недостатні правові норми з цього приводу в державному правовому процесі в Китаї.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Існуюча в даний час система характеризується, з одного боку, збереженням централізованого контролю влади над основними інструментами внутрішньої і зовнішньої пропаганди. З іншого боку, контроль перестав розуміти повне закриття альтернативної інформації. Це не означає, що керівництво КНР зовсім не використовує обмеження на свободу слова, але свідчить про достатню зрілість, кваліфікованості і технічної оснащеності китайського пропагандистського апарату, щоб витримувати конкуренцію з іноземною пропагандою і місцевими китайськими дисидентськими колами хоча б за деякими, обраними напрямками інформаційного протиборства.

За допомогою широкого інвестування в Інтернет-технології, зокрема націленого на стимулювання створення ЗМІ в Інтернеті і розвиток соціальних мереж, Китай прагне сформувати позитивний імідж держави на міжнародній арені і пом'якшити за рахунок створення ефекту плюралізму думок негативне сприйняття зарубіжної аудиторією деяких проблем внутрішньополітичного розвитку країни. Разом з тим, прагнучи розширити інформаційні канали, що віщають з Китаю, влада країни прагнуть контролювати вплив зарубіжних ЗМІ на китайську аудиторію. Але в умовах, коли Інтернет технології продовжують активно розвиватися і впроваджуються в життя китайського суспільства, владі стає дедалі важче контролювати і фільтрувати трафік і контент.

Політика всебічної модернізації та відкритості китайського суспільства привела до радикальних змін в політичній комунікації. Виникли нові ідеї, нові підходи до вже апробованим методикам. Зокрема, з'явилися нові методи і принципи ведення політичної пропаганди. По суті справи, під керівництвом Комуністичної Партії Китаю зараз йде і переоцінка цінностей реформування всієї системи політичної комунікації китайської народної Республіки. Вона стає більш оперативною, більш дохідливій і зрозумілою читачам, слухачам і глядачам, а отже, і більш ефективною.

Таким чином, системна трансформація китайського суспільства торкнулася всіх сфери життєдіяльності суспільства, в тому числі і інформаційно-комунікаційну. Зі зміною політичних процесів, інститутів починають розвиватися нові відносини в політико-комунікаційній сфері, що відображають характер протікають в суспільно-політичному житті перетворень. Односторонній зв'язок в системі «влада – суспільство» повинен поступово поступатися місцем двостороннім відносинам, що породжує проблеми відкритого функціонування органів державної влади і управління та їх діалогу з населенням. Від того, якими будуть ці відносини, багато в чому залежить стабільність політичної і соціальної

систем. Досвід реформи Китаю показує, що відсутність об'єктивних, ефективних, двосторонніх, а в деяких випадках трьохсторонніх політичних комунікаційних зв'язків призведе в майбутньому до високої соціальної напруженості, наростання конфліктів, непередбачуваності подій, падіння легітимності політичних інститутів, виникнення кризових ситуацій.

Використана література:

1. Дынкин А., Пантин В. Мирное столкновение. Россия в Глобальной Политике [Текст] / А. Дынкин, В. Пантин – 2012. – № 1(март-апрель).
2. Евдокимов Е. Политика Китаю в глобальному інформаційному просторі [Електронний ресурс] – Режим доступ- <http://www.intertrends.ru/twenty-fifth/009.htm>
3. Журналистика Китая / Михайлов С.А., Ли Динсинь, Чжан Хэфэн, У Ли, Чиу Джуэй-Хуэй [Текст] / С. А. Михайлов та др. – СПб., 2006. – С.249.
4. Гуанкай С. Всеобъемлющая концепция национальной безопасности Китая. Россия в Глобальной Политике [Текст] / С. Гуанкай. – 2009. – № 3 (май-июнь).
5. У Сюцзюань. Информационное обеспечение политики китайского руководства на рубеже XX-XXI вв. : диссертация ... кандидата политических наук : 10.01.10 / У Сюцзюань; [Место защиты: С.-Петерб. гос. ун-т]. – Санкт-Петербург, 2010. – 207 с.: ил. РГБ ОД, 61 10-23/199
6. Фан Ханьци, Чжан Чжихуа. Краткая история китайской журналистики. Пекин: Издательство при Китайском народном университете [Текст] / Ф. Ханьци, Ч. Чжихуа. – 2009. – 489 с.
7. Мальцев А. Китайский Интернет: как за каменной стеной / А. Мальцев Вебпланета: журнал для подключенных. 2009, 3 июня, [Электронный ресурс] – Режим доступа – <http://http://www.webplanet.ru/review/life/2008/06/11/china.html>.
8. Интернет в Китае. Справка. РИА Новости. 2010, 13 января, [Электронный ресурс] – Режим доступа –<http://ria.ru/world/20100113/204310750.html>

Дмитренко С. П., Гринчук М. С. Трансформация политики КНР как результат эволюционного процесса СМИ

Революционные преобразования в системе средств массовой информации Китая в первой половине XX в. произошли под влиянием мощного демократического движения за новую культуру. Политика всесторонней модернизации и открытости китайского общества привела к радикальным изменениям в политической коммуникации. Системная трансформация китайского общества коснулась всех сфер жизнедеятельности общества, в том числе и информационно-коммуникационную. С изменением политических процессов, институтов начинают развиваться новые отношения в политико-коммуникационной сфере, отражающие характер протекающих в общественно-политической жизни преобразований.

Ключевые слова: Китай, СМИ, трансформация политики, пропаганда, политические коммуникации.

Dmitrenko S., Grynychuk M. The Transformation of Politics of the People's Republic of China as the Result of Media Evolution Process

The revolutionary changes in the system of mass media of China in the first half of the XX century occurred under the influence of the powerful democratic movement for the new culture. The policy of comprehensive modernization and openness of Chinese society has led to radical changes in political communication. Systematic transformation of Chinese society has touched all spheres of society, including information and communication. Together with the change of political processes and institutions, new relations in political and communication spheres begin to develop, reflecting the nature of transformations within social and political life.

Keywords: China, mass media, transformation policy, propaganda, political communication.

УДК 004:351

Климков І.

І.

ПРОЯВИ ТА ІНТЕНЦІЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Досліджено сучасні механізми політичної участі та вираження громадської думки в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Доведено, що стрімка медіатизація й інформатизація сприяють як поширенню демократії і демократичних засад в політиці загалом, так і видозміні і еволюції демократії як такої. Проаналізовано тenezу і механізми здійснення електронної демократії у розвинених західних країнах й Україні. Проведено моніторинг ефективності електронної демократії крізь призму функціонування електронного урядування, практику розміщення електронних петицій, застосування політичного рекрутування тощо.

Ключові слова: електронна демократія, пряма/непряма форма е-демократії, електронне урядування, електронна петиція, інформаційно-комунікативні технології.

Постіндустріальне суспільство, яке зробило ставку на науково-технічний прогрес, розвиток інтелектуальної власності, актуалізувало питання перегляду постулатів панівної тоді ліберальної демократії, а технологічний прорив, пов'язаний з виникненням і стрімким розвитком нових засобів масової комунікації змінив механізми політичної мобілізації та вираження громадської думки. Тотальна медіатизація всіх сфер життєдіяльності суспільства зумовлює зсув пояснювальної схеми сучасного стану демократії у бік електронної демократії (е-демократії).

Сучасне суспільство інформаційне. Інформаційно-комунікативні технології (ІКТ) є основною ознакою сучасного прогресивного і розвиненого суспільства. За допомогою Інтернет-ресурсів можна здійснювати покупки, заповнювати електронні форми при прийомі на роботу, електронні заявки на отримання послуг від компетентних установ та організацій. Політична сфера життєдіяльності соціуму не стоїть осторонь тотальної комп'ютеризації. Поширення набуває інтернет-рекрутування, коучинг, форуми на різні теми суспільно-політичного життя, електронні петиції, розміщені на сайтах провідних владних політичних інститутів тощо. І варто відмітити, що ці механізми є доволі ефективними. Так, приміром, перший мітинг протесту, який згодом вилився у Революцію Гідності, починався із закликів свідомого і політично активного студентства виходити на страйк проти дій влади. А електронні петиції, які набули останнім часом популярності і в Україні, станом на кінець 2015 р. вже нараховувала в лавах своїх прихильників більше 10 млн. чоловік. Вони можуть означати збір голосів за відставку певного високопосадовця, голосування/ не голосування у парламенті за певний закон, це також своєрідна форма пропаганди за той чи інший спосіб розв'язання суспільно значущої проблеми, лобіювання групових інтересів тощо. Так, через спеціальний розділ веб-сайту Офіційного Інтернет-представництва Президента України petition.president.gov.ua громадянами України було розміщено чимало звернень до президента зі слухними пропозиціями щодо актуальних і гострих для суспільства питань, які отримали необхідну підтримку у 25 000 народних голосів, були прийняті до уваги і частина з яких наразі вже оформились у відповідний закон. Серед таких Е-петицій, зокрема, наступні:

- скасування розмитнення і акцизного податку на імпорт авто;
- збільшення міри покарання державних службовців за хабарництво;
- повне оновлення суддівського корпусу за прикладом патрульної поліції, відкривши прозорий конкурс на кожну посаду судді;
- люстрація прокурорів і суддів і публікація результатів;
- зняття депутатської недоторканності;